

BALAJTHY ÁGNES

Feketicsről a világ tetejéig

BENEDEK MIKLÓS: NEM INDUL HAJÓ

Forum Könyvkiadó
Újvidék, 2012
88 oldal, 2100 Ft

”

Nem indul hajó. Benedek Miklós egy jókora költészettörténeti múlttal bíró toposzt emelt be első verseskönyvének címébe, s az egészen Horatiusig, avagy Alkaioszig elkanyarodó asszociációs lánchoz csatlakozik a latinus műveltségre apelláló alcím is, mely Pompeiusnak a hajósok jelmondatául szolgáló életbölcességét idézi: „Pedig: *Navigare necesse est, vivere non est necesse*”. A fiatal délvidéki költő jó érzéssel talált rá egy olyan hagyományra, amelynek újraértelmezése markáns kötetszervező erővel bírhat. A két cím párbeszédéből kirajzolódó konfliktus (hajózhatunk-e, ha hajó sincs hozzá?) előrevetíti azokat az utazás-metaphora holdudvarába tartozó elmentétpárokat – hazatérés és elvándorlás, elszigeteltség és a kalandokra való nyitottság – melyek a lírai én szituáltságát mindvégig meghatározzák a kötetben.

A „délvidéki” jelző használata ezúttal nem csupán a határon túli alkotók esetében megszokott reflex, hanem olyan gesztus, amelyet a könyv maga is előhív, indokoltta tesz. Benedek lírája ugyanis a hely, a legkülönbélebb mediális közvetítéseken keresztül hozzáférhető, földrajzi, imaginárius, emléknymmá váló locus igézetében szólal meg: „pacséri éjszakák / időtől és békabrekegéstől terhes szagát érzem / egy jelen idejű noviszádi tavaszban / míg a rádióból a Black Out hozza el / az alvó Belgrád fényeit”. A vidéki otthon bukolikus ábrázolását („és csak a meggyfák virágai / hívogatnak ismerős tájakra”) szerencsésen árnyalja egy-egy váratlan perspektívaváltást eredményező sor, az *Ősz a világ tetején* című versben a nagyvilág-Feketics szembenállással jelzett távlatkülönbség válik viszonylagossá („Feketicsen most ősz van, / eső van és szél és sár és kabát / de ez lényegtelen részletkérdés, / így érez a fél világ”). Mindenféle didaxist elkerülve, mégis a provincián elvesztegetett lét, a „hiábavaló várakozás” kerül görcső alá a *Podolszki felkel és járban*, mely a kötet egyik legérettebb költeménye. A mű felszabadult iróniával veszi számba a megrekedtség magatartásformáit („Feketics-

ről nem indul hajó [...] azt álmodjuk, hogy nem látjuk a túlsó partot), miközben el is bizonytalanít ezen allegorikus olvasat érvényességét illetően. Máshol az „ismerős tájak” vonzásának ellenpontját nyújtja a csábító egzotikum, az idegenség kívánatos női testként való megjelenítése azonban meglehetősen sablonosra sikeredett („testével egyesülve / Aiocá földjére érkezem / Afrika partjain túlra”).

A kötetben fellelhető allúziók egy igencsak szilárd határvonalakkal rendelkező kulturális erőteret rajzolnak ki, melyben a *Razglednicák* Radnótiya, Kosztolányi, Csáth Géza, a határon innen kevésbé ismert Podolszki József, és a vajdasági irodalom friss csillaga, Aaron Blum kerül egymás mellé. Az utalások versbe szövöttsége általában szépen megoldott, az emlékállítás gesztusa Benedeknél azonban nem csupán a más életművekre való hivatkozásban nyilvánul meg – a szöveg olykor önmaga (illetve a benne megképződő hang) emlékműveként szólal meg. A lírai én egyaránt vall az eltűnés, a megsemmisülés iránti vágyáról – „Ilyenkor jó volna nekem is útra kelnem [...] az aszfaltráncok barázdáiban / elveszni, feloldódni” – mint emlékérről, mely „még néhány pillanatig [...] a környéken kísért”. Sőt, a feloldódás mozzanatát a „sziklává válás” aktuusa váltja fel a *Szoborban*: „Most azt álmodom, / hogy művészi alkotássá válok / rágörbülök egy domborműre [...] hogy mindenki örömét lelhesse / közszemlére ítélt testemben.”. A krisztusi test-szövegtest analógiával (*Kódex*), a messianisztikus költészetfelfogás egyes elemeit őrző, nárcizmustól sem mentes attitűddel másutt is találkozhatunk a *Nem indul hajóban* (lásd a *Bevonulás* című költeményt) – kérdés, hogy komolyan kell-e vennünk megnyilvánulásait. A *Poétika* című ciklus erősen önreflexív versei ugyanis nemcsak, hogy rávilágítanak Benedek költészetének legfontosabb célkitűzéseire, hanem olykor egyenesen parodizálják annak legszembetűnőbb vonásait. Ez a kettősség persze meglehetősen bizonytalanságba taszítja az olvasót. Nehezen eldönthető például, hogy *Az én eposzomban* az önlefokozó, (ál)naiv retorika készíti elő, teszi hitelessé az esetleg patetikusan ható zárlatot – „a legvégére meg majd odabiggyeszttem a kelteztést, / hogy született ezerkilencszáznolcvan négy / december hó huszonnegyedikén, [...] és hogy meghalt minden egyes sor végén” – , avagy a vers médiumában megképződő személyesség illékonyására való utalásban csúcsosodna ki a szövegben addig is ott munkáló önirónia? Líraolvasás esetén természetesen mi sem jobb, mintha termékeny bizonytalanságnak vagyunk kitéve, a *Nem indul hajó* tanulmányozása során azonban helyenként az az érzésem támadt, hogy az ingadozó hangoltság inkább a szerzői tudatosság és rutin hiányáról árulkodik. Így nem vagyok arról meggyőződve, hogy ezzel a szándékkal íródtak, de akár az önkritika szimpatikus megnyilvánulásának is tekinthetők azok a szövegrészek, melyek a kötet vakfoltjaira mutatnak rá. A versek beszélője például többször beszámol a bibliai intertextusok iránti vonzalmáról: „Következő versem / első két sorába / valami világmegváltó / bölcsességet rejtek majd el, / melyet bibliai idézetekkel nyomtatékosítok”. Nos, az ilyen szakaszok sikeresen megerősítették azt a benyomást, mely szerint az *Igen kérem, / ez istenkísértés!* címet viselő ciklus néhány darabja túlon túl kiismerhető recept alapján szerveződik, a keresztény szimbolika mechanikus felhasználásával keletkező szövegeknek (*Quo vadis?, Egy, Nagypénteki mámor*) nem sikerült új fénytörésbe helyezni ezt a motívumkincset.

Jóval izgalmasabbnak tűnik számomra az, amikor a költő egyfajta töredékekből szerveződik privát mitológia kialakításával kísérletezik – itt nemcsak az *Ördögfióka* kapcsán jutott eszembe Kemény István neve, több megkapó, könnyed, mégsem súlytalan költemény hangvétele (*Vízen át, Utazás*) emlékeztetett a Kemény-féle „édes stílusra”. Ahogy a Deres Kornéli-

ának ajánlott *Apák a dobozban* is mutatja („Csak attól félek, hogy egyszer / üvegdobozba zárnak / az apák közé, és a párától / nem látom a külvilágot”), Benedek fogékony a fiatal líra utóbbi esztendőikben teret nyerő tendenciáira is. A gyermeki perspektíva által képviselt idegenség, a felforgató, hétköznapi tapasztalatainkat megcáfoló logika helyet kap tehát a kötetben („Az anyák elhagyják fiaikat / Már több ezer éve”), mely nem mentes azonban a tradicionálisabb költészet-felfogást tükröző, metafora-centrikus, esetenként erősen ujjgyakorlatszerű szövegektől sem („Van egy álmom / benne fekete pókok / szőnek selyempalotát”). Új színpoltot hoznak a *Nem indul hajó* világába a nem túl invenciózus címet viselő (*Foszlányok a múltból*) utolsó ciklus prózaversei, melyek egy-egy múltbéli alak – Hilda néni, a nagyszülőök, avagy Tisza Sarolta – történetét beszélik el visszafogott, pátosz nélküli, mégis együttérzésre hívó hangon.

Benedek Miklós első kötete ígéretes, kitapintható térpoétikai érdeklődésről, s más életművek figyelmes tekintetű olvasásáról árulkodó munka – a folytatásban kicsivel több karosságot, s kevesebb kiszámítható, szabálykövető megoldást várok az alkotótól. S had illeszék végül elismerő szavak a *Nem indul hajót* mint tárgyat is: kicsiny, karcsú, ám rendkívül igényesen megtervezett könyvet tartunk a kezünkben, melyben az illusztrátor, Toll Eleonóra borzongatóan szép akvarelljei méltó társaivá válnak a verseknek.

